

FIGUUR 2

Een beeld van de toekomstige situatie.

king zullen ze permanent in verbinding staan met de Maas.

Grindplassen en hun oevers zullen - rekening houdend met de specifieke situatie (golfslag door wind, in open verbinding met de Maas of afgesloten) - op een natuurvriendelijke manier worden heringericht, zodat een oevervegetatie passend in het riviersysteem kan ontwikkelen.

Na uitvoering van de ingrepen en de inrichting van het gebied, zullen de eerder genoemde ecotopen tot ontwikkeling komen afhankelijk van de beheersvorm, namelijk binnen strikt natuurbeheer met bijvoorbeeld natuurlijke begrazing, of binnen landbouwbeheer met beheersovereenkomsten voor hooi- en graslanden.

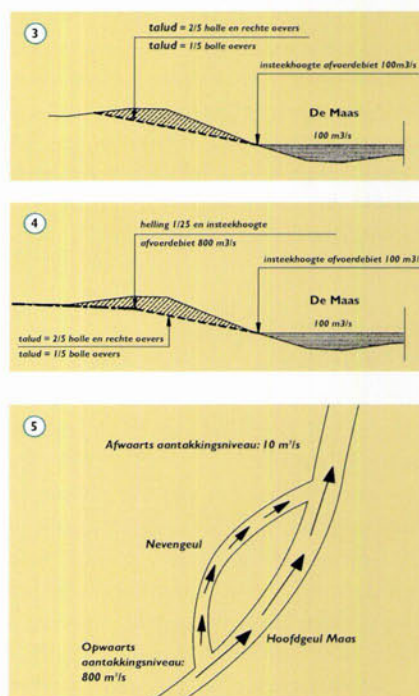
De ultieme doelstelling is een zo groot mogelijke variatie binnen het gebied te bekomen. De vermelde natuurdoeltypen, kenmerkend voor het riviergebied, moeten op duurzame wijze in het gebied kunnen ontwikkelen.

de Grensmaas' is geregeld. Zowel langs Vlaamse zijde als aan de Nederlandse zijde van de Maas zal dit resulteren in een voorstel tot ontwikkeling van een nieuwe ruimtelijke structuurvisie voor de Grensmaasvallei. Hierbij wordt specifieke aandacht besteed aan het behoud en de ontwikkeling van ecologische waarden en beperking van de wateroverlast in samenhang met een duurzaam oppervlaktewater- en grondwaterbeheer.

De doelstellingen van het Vlaamse project zijn niet volledig dezelfde als deze van het Nederlandse Grensmaasproject. In Nederland is op dit moment de bescherming tegen wateroverlast door verruiming van de Maasbedding de belangrijkste doelstelling. Verder doelstellingen zijn natuurontwikkeling en grindwinning.

In Vlaanderen daarentegen is natuurontwikkeling de voornaamste doelstelling, de veiligheid is reeds gegarandeerd door het Maasdijkenplan. In Vlaanderen is ook geen grindwinning voorzien in het project.

Om te voldoen aan de Nederlandse veiligheidsdoelstellingen zijn ook aan Vlaamse zijde grote ingrepen noodzakelijk. Dit zou kunnen gebeuren in de zogenaamde Boertienlocaties, aangeduid door de Commissie Boertien (o.l.v. de heer Boertien) na de hoogwaters van 1993. Het betreft het aanleggen van ne-

FIGUUR 3

Bij de oeververlaging wordt de harde oeververdediging weggehaald en de oever schuin afgegraven.

FIGUUR 4

Bij de weerdverlaging zal bovendien vanaf een hoogte die overeenkomt met een debiet van 800 m³/s de oever afgeschuind worden met een zachtere helling.

FIGUUR 5

Aanleg van nevengeulen.

EEN BOEIENDE SAMENWERKING

In juli 1994 hebben Nederland en Vlaanderen een Intentieverklaring ondertekend, waarin de samenwerking inzake het project 'Leven-

FIGUUR 6

Een toekomstvisie voor de Elerwaard.

vengeulen (locatie Hochter Bampd), stroomgeulverbreding (deel van locatie Herbricht) en weerdverlaging (locatie Kotem). Deze ingrepen op Vlaams grondgebied maken deel uit van het Nederlandse Grensmaasproject. Vlaanderen werkt constructief mee aan het onderzoek dat hierrond loopt. Over de uitvoering van de geplande ingrepen moeten nog concrete afspraken gemaakt worden. De uitwerking van deze locaties gebeurt door het Nederlands Projectbureau "De Maaswerken" in nauwe samenwerking met de Vlaams-Nederlandse Projectgroep Grensmaas.

VAN STUDIES NAAR UITVOERING

Het project "Levende Grensmaas" is nog in de studiefase. Een eerste stap in 1994 naar conceptuitwerking in Vlaanderen was de haalbaarheidsstudie 'Grensoverschrijdend natuurontwikkelingsplan Grensmaas'. Mede op basis van deze haalbaarheidsstudie en het Nederlandse Grensmaasproject werd op 3 mei 1995 door de Vlaams-Nederlandse Coördinatiecommissie gekozen voor het projectscenario met als noemer 'Levende Rivier'.

Het concept 'Levende rivier' ligt aan de basis van de Effectenanalyse. Deze studie werd uitgevoerd in de periode van begin 1997 tot eind 1998 in opdracht van afdeling Maas en Albertkanaal en de afdeling Natuur. De resultaten van de Effectenanalyse dienen op hun beurt als input voor het cumulatief onderzoek, waarin rivierkundige, grondwater- en ecologische

effecten worden bestudeerd gemeenschappelijk met Nederland. De resultaten van het cumulatief onderzoek werken onderbouwend voor het opstellen van de gemeenschappelijke structuurvisie.

Uiteraard zal ook een zeer goede afstemming met de verschillende actoren in het Vlaamse Grensmaasgebied essentieel zijn om te komen tot een ruimtelijke structuurvisie. Na het goedkeuren van de grensoverschrijdende ruimtelijke structuurvisie, kan een nieuwe intentieverklaring worden voorgesteld voor de volgende fase van het project. Deze intentieverklaring zal meer uitvoeringsgericht zijn.

Naast het Cumulatief Onderzoek nam de Vlaamse overheid initiatief tot een aantal studies die het project verder zullen onderbouwen:

- Onderzoek naar bodem- en milieukwaliteit
- Ecologische verbindingen tussen de Grensmaasvallei en het Kempens Plateau
- Natuurvriendelijke oeverinrichting van grindplassen
- Vispopulatieonderzoek in de Grensmaas
- Systeemonderzoek Grensmaas
- Landbouweconomische studie voor het Grensmaasgebied
- Opstellen van een communicatieplan

PROEFPROJECTEN

Dit jaar start een proefproject in de Elerwaard te Dilsen-Stokkem. Hierbij zal over een oeverlengte van 2 km de harde oeververdediging worden weggehaald in een binnenbocht, met als doel de rivier meer ruimte te

geven, natuurlijke erosie- en sedimentatieprocessen te laten plaatsgrijpen en de natuurlijke oever te herstellen (figuur 6). De morfologische en ecologische ontwikkeling van deze oever zal nauwlettend opgevolgd worden, dit zowel naar veiligheid als naar ecologische ontwikkeling.

Daarnaast zullen in de grindplassen van Kessenich en Stokkem ook dit jaar proefopstellingen worden aangelegd voor natuurgerichte oeverinrichting.

EEN TOEKOMSTBEELD

In de Kerkeweerd te Stokkem kan je zien wat de toekomst van het project "Levende Grensmaas" in petto heeft. Door het gebied Kerkeweerd te bezoeken kan je je een mooi beeld vormen van wat de rivier en de natuur op korte tijd kunnen verwezenlijken. De Kerkeweerd maakt samen met de grindplassen deel uit van de locatie Negenoord, en wordt nu reeds als voorbeeldterrein beheerd door de Stichting Limburgs Landschap en de Stichting Ark. Rond de gedeeltelijk opgevulde grindplassen waren al wilgenstruwelen ontstaan en zorgden de hoogwaters van '93 en '95 voor de verplaatsing en afzetting van grote pakketten grind, zand en slib. Trouwens ook het relatief hoog water van december '99 met slechts 1 dag overstrooming van het gebied zorgde voor typische erosieverschijnselen. *Figuur 7* toont een geul die door terugschrijdende erosie gevormd werd op amper een paar uur tijd.

Door de afzettingen ontstond een grote variatie aan milieus en substraten. Het water bracht eveneens een verbazingwekkende hoeveelheid plantensoorten mee, waaronder karakteristieke stroomdalsoorten. Op voedselrijke, dynamische plekken kwam reeds na 1 jaar een dichte ruigte en jonge bosontwikkeling. Op grindafzettingen ontwikkelde zich een open pioniersvegetatie met grote soortenrijkdom en een aantal warmteminnende soorten. Zand- en slibafzettingen met voedselarme tot voedselrijke plekken en de verschillende overgangen zorgden verder voor een mooie variatie aan pioniersruigten, grassen en wilgenstruwelen (*figuur 8*).

FIGUUR 7

Deze geul werd door terugschrijdende erosie gevormd op 26 december 1999, toen de aangelegde nevengeul ging meestromen (foto: Martine Lejeune).

FIGUUR 8

Bloemenrijke pioniers- en ruigtevegetatie in de Kerkeweerd, zomer 1999 (foto: Project Levende Grensmaas).

Dezelfde natuurlijke processen zullen in de verschillende projectlocaties opnieuw het landschap kunnen bepalen, met name op de rivierbeïnvloede plaatsen zoals aan de nevengeulen. Zo wordt bijvoorbeeld in Maaswinkel (Maasmechelen) een hoogwater-nevengeul voorzien, op de plaats waar nog een oude stroomgeul van de Maas is terug te vinden in het landschap. Door de Kikbeek te laten uitmonden in deze nevengeul, wordt ze na hoogwaters weer schoongespoeld en zal er bovendien weer vismigratie mogelijk zijn in de beek. Daarnaast zorgen de oever- en

weerdverlaging ervoor dat een natuurlijke oever zich kan ontwikkelen en dat de grens tussen zomer- en winterbed minder scherp wordt: de Maas wordt beter zichtbaar voor wandelaars, en kajakkers krijgen kijk op de omgeving.

Vanuit Maasmechelen aan de monding van de Ziepsbeek heb je trouwens een prachtig zicht op de ontwikkeling van het proefproject Meers in Nederland (figuur 9). Hier kan je de wisselwerking tussen de Maas en een aangetaakte grindplas observeren. Door het afkop-

FIGUUR 9

Ontgraving in het proefgebied Meers; dit is het startproject van het Grensmaasplan (foto: Willem Overmars).

pelen, instromen en uitstromen van de plas, bij verschillende waterstanden ontstaat een hoogdynamisch milieu.

Het resultaat van het Nederlandse Grensmaasproject samen met natuurontwikkeling-gerichte ingrepen in Vlaanderen kan een uniek landschap terug in eer herstellen. Dit vormt een prachtige uitdaging voor de huidige generaties.

SUMMARY

THE FLEMISH 'LIVING BORDER MEUSE' PROJECT

On the Flemish side of the Border Meuse river, preparations for the 'Living Border Meuse' project are in progress. This project is to complement the habitat creation elements of the Dutch plans. Unlike the Dutch project, however, the Flemish project will not involve gravel extraction.

The project involves lowering the level of the banks and constructing and repairing side channels, with three objectives: restoring and developing natural habitats, inter-connecting the various spatial functions of the Border Meuse valley and implementing a system of integrated river management. The basis for this cross-border habitat creation project is a one-off intervention in the river to encourage natural processes. These natural processes should result in greater variation of natural and landscape values.

LITERATUUR

- BELGROMA, 1998. Effectenanalyse van het Natuurontwikkelingsplan voor het Grensmaasgebied, in opdracht van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, AMINAL afdeling Natuur en AWZ afdeling Maas en Albertkanaal.
- HOET, I.; L. PLESSERS, F. CARDOEN & K. NAGELS, 1998. Integraal rivierbeheer langs de Grensmaas - een overzicht van het natuurontwikkelingsplan van het Grensmaasgebied; In: Water N° 99, maart - april
- MAASWERKEN, 1998. Milieu-effectrapport Grensmaas, Maastricht
- NAGELS, K.; I. HOET, K. VAN LOOY, 1999. Project Levende Grensmaas: stand van zaken en beschrijving Vlaams Voorkeursalternatief, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap
- VAN LOOY, K. & G. KURSTJENS, 1997. Kerkeweerd: doorkijk naar de natuurontwikkeling langs de Grensmaas. Natuurhistorisch Maandblad 86-7
- VAN LOOY, K. & G. DE BLUST, 1995. De Maas natuurlijk? Aanzet tot een grootschalig natuurontwikkelingsproject in de Grensmaasvallei; Wetenschappelijke mededeling van het Instituut voor Natuurbehoud, Brussel